

Natuurbeheer bij de Spaarnwouderplas

Gertjan van Tunen vertelt

De Spaarnwouderplas is een begrip onder de regionale vogelaars. Zeldzame soorten als Poelruiter, Terekruiter, Gestreepte Strandloper, Steltkluut, Grauwe Franjepoot, Amerikaanse Wintertaling, Amerikaanse Smient en Witvleugelstern zijn er in het verleden waargenomen. De eerlijkheid gebied te zeggen dat, op de Steltkluut na, het wel enkele decennia geleden is dat drommen vogelaars zich daar hebben staan vergapen aan dergelijke dwaalgasten. Maar het plasje wordt nog dagelijks bezocht door vogelaars. Er staat een comfortabele vogelhut, er is een logboek waarin te lezen valt wat er de afgelopen tijd is waargenomen en er is altijd wel iets leuks te zien. Gertjan van Tunen, de bedrijfsleider van de Koningshoeve, heeft 'Het Plasje' in beheer. Enkele jaren geleden legde hij eigenhandig een schelpeneiland aan waardoor het meertje de broedplaats werd van Kluten, Visdiepjes en Kokmeeuwen. Afgelopen jaar heeft hij het waterpeil van de Spaarnwouderplas verlaagd zodat niet alleen Lepelaars tot in het midden kunnen waden maar ook Grutto's weer een geschikte plek vonden om te foerageren en te rusten. De stukken met slikrandjes zijn groter geworden en daardoor is de plas weer interessanter voor steltlopers. Doordat Gertjan de oevers hier en daar glooiender heeft gemaakt is er vanuit de vogelhut een beter zicht op de vogels gekomen. Gertjan vertelt in dit artikel over het natuurbeheer bij de Spaarnwouderplas en de Vereenigde Binnenpolder waar hij zich als weidevogelboer al sinds 2004 actief en gedreven voor inzet.

■ Gertjan van Tunen in gesprek met Marcel Slaterus

Over Gertjan en de Koningshoeve

Gertjan van Tunen is in 1970 geboren in Uitgeest. Zowel zijn grootouders als zijn ouders hadden een melkveebedrijf in Heemskerk. Gertjan is vooral opgegroeid in de Heemskerkerbroekpolder. Daar is zijn interesse in weidevogels begonnen, vertelt hij me. Gertjan heeft die interesse niet van een vreemde. Hij herinnert zich dat hij als kind mee ging met zijn vader om op het land te werken en dat die hem er op wees dat het belangrijk was nesten en pullen van weidevogels te sparen.

Gertjan heeft allerlei dingen om de agrarische sector heen gedaan tot hij 18 jaar geleden bedrijfsleider werd van

de Koningshoeve-Ettingen BV aan de Kerkweg in Spaarnwoude. Dit bedrijf is ontstaan vanuit het Recreatieschap Spaarnwoude. In de jaren zeventig werd veel grond tussen Haarlem en Amsterdam aangekocht door het Rijk. Men wilde een groene buffer behouden en voorkomen dat deze steden tegen elkaar aan zouden groeien. Het Rijk heeft die gronden doorgeschoven naar Staatsbosbeheer en die heeft ze in erfpacht gegeven aan het Recreatieschap. Het Recreatieschap heeft de gebieden inder tijd ingericht en heeft op verschillende plekken bossen aangeplant en recreatieplekken gecreëerd. Het was weidevogelman Dirk Tanger, helaas onlangs

GERTJAN VAN TUNEN Foto: Harrie van Leeuwen

overleden, die aangaf dat de Verenigde Binnenpolder een rijke kern aan weidevogels bezat en dat dit gebied onaangevoerd moest blijven. Daaraan werd gelukkig gehoor gegeven. De percelen van de Koningshoeve (ik gebruik vanaf nu deze naam als ik de Koningshoeve-Ettingen BV bedoel) liggen in de Verenigde Binnenpolder. Deze polder is ongeveer 750 hectaren groot en de Koningshoeve beheert daar bijna 400 hectaren van. Daaronder vallen ook de Spaarnwouderplas en de aanliggende percelen. Daarnaast pacht de Koningshoeve nog 70 hectare grond van Staatsbosbeheer. De rest van de Verenigde Binnenpolder is in gebruik door collega boeren, of is natuurgebied, zoals de Batterij nabij Halfweg.

In 1996 kreeg de Koningshoeve meer soevereiniteit van het recreatieschap. Ze kreeg een geldbedrag per hectare en de vrijheid om eigen beleid op te stellen zolang dat valt binnen de voorwaarden van het beheercontract. Dat verbiedt bijvoorbeeld het gebruik van kunstmest en bestrijdingsmiddelen en daarmee is de Koningshoeve dus een biologisch bedrijf. De Stichting Agrarisch Bedrijf Spaarnwoude werd opgericht, waarmee Gertjan nauw samenwerkt om de visie van het bedrijf te bepalen en de grote lijnen uit te zetten. De Koningshoeve zet haar biologische producten onder andere af via Grutto.com en Slagerij Alkemade in Haarlem.

Gertjan vindt vooral de combinatie van het op een zo natuurlijk mogelijke ma-

nier beheren van het gebied en het runnen van een groot bedrijf, dat onderaan de streep gewoon de rekeningen moet betalen, interessant. Hij is al jaren weidevogelboer van Vogelbescherming die hem onlangs heeft beloond met geld uit een fonds dat hij kan inzetten voor verdere ontwikkeling van weidevogelbeheer en ervogels op zijn bedrijf.

De Spaarnwouderplas

De Spaarnwouderplas ligt op de meest inlandse en oudste strandwal van Nederland. In 1971 is daar zand gewonnen voor de aanleg van het verkeersknooppunt Rottepolderplein. De zandput van ongeveer 25 hectare die daarbij ontstond werd later weer opgevuld met slib dat vrijkwam bij uitdiepen van het Noordzeekanaal. Er werden opnieuw percelen gecreëerd en het land werd opnieuw in gebruik genomen als weidegrond. Op de plek van het meertje is de bodem echter op natuurlijke wijze inge-

Weiland met GROTE RATELAARS.

Foto: Gertjan van Tunen

zakt en zo is de Spaarnwouderplas ontstaan.

Bij de plas staat een molentje dat in het voorjaar wordt gebruikt om het perceel ernaast plasdras te maken. Hierdoor is het in trek bij vele weidevogels. Ook pompt het molentje water in de Spaarnwouderplas. 'In eerdere jaren werd er niet heel veel beheerd bij het plasje behalve het waterpeil', zegt Gertjan. 'Het waterpeil stond relatief hoog zodat het plasje voornamelijk gebruikt werd door Lepelaars, eenden en ganzen. Kluten zwommen er wel in maar staan konden ze niet.' Andries Kamstra vroeg Gertjan vorig jaar om het waterpeil in het plasje te verlagen om het plasje weer meer geschikt voor steltlopers te maken. Een stuw aan de achterkant van het meertje bepaalt het waterpeil. Gertjan heeft er de bovenste plank afgehaald waardoor het waterpeil 10 centimeter zakte. Omdat het water moeizaam wegliep heeft Gertjan het afwaterende slootje verder uitgediept en een beetje meanderend uitgegraven. In het voorjaar is er nog een plank afgehaald waardoor het waterpeil nog verder zakte. De effecten daarvan waren direct zichtbaar. Het aantal steltlopers dat de plas bezocht, met name Grutto's, nam toe. In april stond er zelfs een groep van 115 te foerageren en rusten.

Ook met de percelen rondom de Spaarnwouderplas heeft Gertjan plannen. Hij heeft ze de laatste drie jaren niet meer bemest. Hij probeert zo een schralere bodem te krijgen waardoor het aantal verschillende soorten kruiden kan toenemen. Hij heeft zaad van gele ratelaars en echte koekoeksbloem verzameld en gezaaid. Bij een grotere diversiteit aan kruiden komen er ook meer insecten en weidevogels profiteren daarvan. Momenteel is het zo dat een tekort aan insecten op het boerenland de grootste sterfteoorzaak is van jonge weidevogels; ze vinden simpelweg niet

AANLEG EILANDJE in Spaarnwouderplas in 2018. *Foto: Gertjan van Tunen*

genoeg te eten. Daarnaast speelt predatie bij een afnemende weidevogelpopulatie een steeds grotere rol. Maar net als in de Hekslootpolder en bij het Landje van Gruijters werd de laatste jaren ook rondom de Spaarnwouderplas en op andere plekken in de Vereenigde Binnenpolder een vossenraster geplaatst. Gertjan verzorgt de materialen daarvoor en hij verleent hand en spandiensten bij het plaatsen.

Het broedeiland

Vijf jaar geleden kreeg Gertjan het idee om een eiland aan te leggen in de Spaarnwouderplas. Er waren al eilandjes in de Hekslootpolder en bij het Landje van Gruijters en die leverden mooie broedresultaten op van Kluten, Vissieffjes en Kokmeeuwen. Het leek Gertjan een interessant experiment om

te kijken of dat ook bij de Spaarnwouderplas zou gebeuren. Eerst heeft hij een dijk aangelegd om de plek waar het eiland moest komen te liggen te kunnen bereiken. Toen heeft hij met een kieper een berg grond gestort. Daarover is worteldoek gelegd met daarop een laag zand en een laag schelpen. De kosten hiervoor heeft de Koningshoeve zelf gedragen. Ze krijgt een vergoeding vanuit het Recreatieschap voor natuurbeheer en met name weidevogelbeheer en die wordt niet star, perceelsgewijs toegezegd en is dus redelijk flexibel inzetbaar. Maar het moet natuurlijk wel wat opleveren. Gertjan is zich ervan bewust dat als de weidevogels wegblijven dat de discussie om het jaar daarop weer geld te krijgen voor natuurbeheer dan een stuk moeilijker te voeren wordt. Maar de aanleg van de eilandjes was succes-

vol; het eerste jaar zat het al vol met broedende Kluten en de Visdieven en Kokmeeuwen volgden snel. Gertjan onderhoudt de eilandjes nu door jaarlijks de planten die zich erop vestigen te verwijderen.

Slootkantenbeheer

Gertjan is ook actief bezig met slootkantenbeheer. Slootkanten bemesten doet hij al meer dan tien jaar niet. Hij ziet graag dat de biodiversiteit op het boerenland weer toeneemt en dat lukt het beste vanuit de slootkanten, wanneer de bodem daar niet te voedselrijk is. Gertjan is aan het experimenteren met een nieuwe manier waarop in de herfst de sloten geschoond worden. De waterplanten die de sloot doen dichtgroeien worden bij deze methode geknipt in plaats van dat ze met stukken wortel, slib uit de bodem worden getrokken. Dat levert al veel minder materiaal op de kant op. Gertjan is nog aan het uitzoeken wat hij kan doen met de

plantenresten. Alles afvoeren is enorm arbeidsintensief en er is dan ruimte nodig om het te composteren. Hij onderzoekt met een bedrijf in Woerden dat op een soortgelijke manier werkt, of er een manier is om het plantenmateriaal terplekke te verhakselen en over het land heen te blazen zodat het goed verspreid raakt.

Als er genoeg verschillende kruiden staan, dan maait Gertjan zijn slootkanten niet, maar als witbol en andere grassen de overhand nemen moet er wel gemaaid worden voordat deze planten zaad zetten. Het niet maaien van de slootkanten is op meerdere manieren van groot belang voor de weidevogels en hun jongen. Een diverse vegetatie levert de broodnodige insecten op die pullen nodig hebben. Ook kunnen de vogels zich erin verbergen als de rest van het perceel gemaaid is. Gertjan heeft zijn slootkanten ook flauwer laten aflopen zodat pullen de sloten veel makkelijker kunnen oversteken naar een volgend

Bij het **MAAIEN** wordt een brede strook langs de slootkant ontzien. Foto: Marcel Slaterus

Voor het maaien worden de jonge weidevogels naar de [VEILIGE SLOOTKANT](#) gedreven.

Foto: Marcel Slaterus

perceel. ‘Je ziet nu ook dat de jonge pullen zo van het ene perceel bijna rennend door de sloot heen naar de andere kant gaan omdat ze bijna geen afstapje meer hebben, dat is wonderbaarlijk om te zien’, zegt hij lachend.

Uitgesteld maaibeleid

Een van de maatregelen die broedende weidevogels moet beschermen is het uitgesteld maaibeleid. Door later te maaien hebben de vogels de tijd hun jongen vliegvlug te krijgen zodat ze zich in veiligheid kunnen stellen als er gemaaid gaat worden. Gertjan gaat hier ver in. ‘Zolang er nog vogels met kleine pullen, of op het nest in het land zijn, dan maaien we niet’. Bij normale bedrijven zijn er datums vastgesteld; 1 juni, 8 juni, 15 juni of zelfs 22 juni pas maaien. Maar hoe later gemaaid wordt hoe meer de voedingswaarde van het

gras achteruit gaat. Boeren krijgen hiervoor een vergoeding. Hoe later ze maaien, des te meer compensatie wordt uitgekeerd. Ondanks dat kunnen de meeste gangbare melkveebedrijven niet verder gaan dan 10 tot 15 procent van hun grasland te bestempelen tot grasland met een uitgestelde maaidatum. Gertjan heeft veel meer grasland met uitgesteld maaibeleid. De Koningshoeve-Ettingen BV bestaat namelijk uit twee bedrijfstakingen. De Ettingen is een biologisch melkveebedrijf. Ze hebben rood- en zwartbonte melkkoeien. Deze koeien moeten grazen op de kwalitatief betere graslanden. Gras dat te lang is doorgegroeid is ongeschikt als voedsel voor dit type koe. De Koningshoeve is echter een biologisch vleesveebedrijf en heeft Limousine koeien. Limousine koeien kunnen redelijk goed overweg met kwalitatief minder goed gras. De

keus om ook Limousin te gaan houden is voortgekomen uit Gertjan's wens om ook veel grasland met uitgesteld maaien voor de weidevogels te willen hebben. Gras dat van nog mindere kwaliteit is, gebruikt Gertjan als strooisel in de potstal. Zo produceert hij vaste mest die hij op het land kan gebruiken.

Living lab

Dit jaar is de Koningshoeve samen met de provincie en het Recreatieschap een 'living lab' opgestart. Dat is een soort proeftuin met als doel om van allerlei dingen op het gebied van natuurbeheer uit te proberen. De provincie is begonnen met het monitoren van de biodiversiteit. 'Het hele weiland loopt vol met mensen die inventariseren en de waterkwaliteit bemonsteren', zegt Gertjan. 'Het blijkt dat hier nog planten groeien die in de jaren zeventig algemeen voorkwamen, maar die inmiddels verdwenen zijn uit het boerenland'. Ook de Koningshoeve doet mee aan het monitoren. Niet alleen wat vogels betreft, maar vorig jaar heeft Gertjan bijvoorbeeld ook samengewerkt met de Vlinderstichting. Het living lab onderzoekt en probeert op allerlei manieren de biodiversiteit in het agrarisch gebied te vergroten. Er worden afwegingen gemaakt tussen wat het aan de ene kant kost aan verlies in productiviteit en arbeid en wat het aan de andere kant oplevert voor de planten en dieren. Momenteel wordt onderzoek gedaan naar natuuroevers. Moet je ze wel mee laten weiden, of juist niet? Sommige stukken zijn nu afgezet met schrikdraad om te onderzoeken wat het effect van begrazing door vee is en hoe zich dat dan ontwikkelt. Er zijn nog veel natuuroevers die helemaal niet beheerd worden en waar veel achterstallig onderhoud ligt. Daarnaast zijn alle boeren in de Vereenigde Binnenvolder zich aan het verdiepen in bodemvruchtbaarheid. Er wordt een cursus gegeven die Gert-

TURELUUR Foto: Marcel Slaterus

jan al twee keer heeft gevolgd. Daarin wordt aandacht geschonken aan het voedselweb in de bodem en hoe schimmels en het bodemleven samenwerken met de planten. Tijdens de cursus worden bodemmonsters genomen zodat boeren kunnen zien hoe hun grond erbij ligt. 'Je leert dan op welke elementen je moet gaan sturen'. In de gangbare landbouw komt het er dan vaak op neer dat er meer wordt bemest zodat de planten sneller groeien. Maar het is beter om een schimmelnetsel op te bouwen dat in symbiose leeft met de plantwortels en dat ervoor zorgt dat de voor de groei benodigde mineralen op een meer efficiënte en natuurlijke wijze beschikbaar komen in de bodem.

Steeds meer boeren sluiten aan bij dit soort initiatieven. In de Vereenigde Binnenvolder doen inmiddels alle bedrijven wel iets aan weidevogelbeheer. Ook niet-biologische boeren doen aan uitgesteld maaien en aan nestbescherming. Iedereen staat er wel open voor. Maar boeren runnen natuurlijk in eerste instantie een bedrijf. Hoe ver een boer meegaat in het natuurbeheer hangt van allerlei zaken af. En de ene zal meer doen dan de andere. Maar de gemeenschappelijke wens om een landbouw met meer biodiversiteit te krijgen is zeker aan het groeien.